

SV. CYRIL A METOD V SLOVENSKEJ POÉZII 20. A 21. STOROČIA¹

Sts. Cyril and Methodius in Slovak Poetry of the 20th and 21st Century

Ján Gallik

DOI: 10.17846/CL.2016.9.2.98-105

Abstract: GALLIK, Ján. *Sts. Cyril and Methodius in Slovak Poetry of the 20th and 21st Century*. The study aims to draw attention to the reflection of legacy of the Christian mission of the Thessalonian Saints – brothers Constantine-Cyril and Methodius in Great Moravia, as well as on the influence of their artistic work on the Slovak poetry of the 20th and 21st century, because the Christian-humanistic idea stream has been present in the history of Slovak literature with its primary focus on bringing the basic spiritual-religious principles to literature.

Key words: *Sts. Cyril and Methodius, Christianity, religiosity and spirituality, Slovak poetry*

Abstrakt: GALLIK, Ján. *Sv. Cyril a Metod v slovenskej poézii 20. a 21. storočia*. Cieľom štúdie je upriamiť pozornosť na reflektovanie odkazu kresťanskej misie svätých solúnskych bratov Konštantína-Cyrila a Metoda na Veľkej Morave a aj ich umeleckej tvorby v slovenskej poézii 20. a 21. storočia, pretože v dejinách slovenskej literatúry bol a stále je prítomný kresťansko-humanistický prúd s primárnym poslaním vnášať do literárnej tvorby základné spirituálno-religiózne princípy.

Kľúčové slová: *sv. Cyril a Metod, kresťanstvo, religiozita a spiritualita, slovenská poézia*

Kresťanstvo bolo a stále je prvým a základným pilierom európskej identity, ktoré ako univerzálne náboženstvo v ranom stredoveku podporilo vznik centrálné organizovaných spoločenstiev a štátnych útvarov. Ak sa pokúšame v súčasnosti objasniť a predstaviť kultúrne a literárne dedičstvo stredoeurópskeho regiónu, nemožno zabudnúť – i v nadväznosti na nedávno uplynulé 1150. výročie príchodu solúnskych vierozvestov a patrónov Európy svätého Konštantína-Cyrila a svätého Metoda na Veľkú Moravu – na slová amerického protestantského teológa Paula Tillich, ktorý vyslovil názor, že „náboženstvo je podstatou kultúry a kultúra je výrazom náboženstva“². Inak povedané, človek práve tak ako je bytím spoločenským, rozumovým, slobodným a dejinným, je aj bytím náboženským. I preto Marta Kerulová charakterizuje stredovekého autora v kontexte jeho upriamania sa na Boha ako na centrálny princíp, a tak všetko, čo existovalo, malo vzťah práve k tomuto princípu a „začleňovalo sa do pevne usporiadanej hierarchie kozmických elementov. Keďže riadiacim princípom stredovekého sveta bol Boh, chápaný ako najvyššie dobro a dokonalosť, nado- búdala i svet a všetky jeho súčasti morálne usporiadaný systém. V transcendentálnej vízii sa všetky snaženia upriamovali k vertikálnemu smeru a aj vnímanie vyznačených modelových osobností, ktoré sa prakticky prekrývali s ideálom svätca či svätice, podriaďovali svoju horizontálnu komunikáciu vertikálnej línii.“³

¹ Štúdia je súčasťou riešenia projektu VEGA 1/0060/15 *Katolícka literatúra v stredoeurópskom priestore*.

² HUDÁK, Ján. *Stretnutia 1970 – 1978. Reflexie o knihách a ľuďoch*. Bratislava 1998, s. 123.

³ KERULOVÁ, Marta. Kontinuita stredovekej religiozity u Jozefa Cigera Hronského. In *World Literature Studies*, roč. 6 (23), 2014, č. 1, s. 88.

Uvedené skutočnosti spomínam najmä preto, že v dejinách slovenskej literatúry bol a stále je prítomný *kresťansko-humanistický prúd* s primárnym poslaním vnášať do literárnej tvorby základné princípy kresťanského učenia. A to z hľadiska historickej súvzťažnosti – ako uvádza Mária Bátorová⁴ – už od prvej slovenskej básne *Proglas*, napísanej Konštantínom Filozofom, ako predslov k svätému evanjeliu, cez legendy o svätých, spevníky duchovných piesní evanjelických aj katolíckych (*Cithara sanctorum* a *Cantus catholici*) či Gavlovičovu *Školu kresťanskú*. Z čias národnoobrodeneckých úsilí treba spomenúť snahy Jána Hollého, Jána Kollára i Antona Bernoláka (náboženské reflexie). V zmysle Boh, Cirkev a národ stála literatúra v službe národných úsilí. Ďalšie diela s prívlastkom duchovnej klímy (išlo však zväčša o autorov evanjelickej konfesie) produkovalo štúrovské obdobie. Po rokoch Bachovho útlaku, keď jedným ohnivkom bol Sytnianskeho *Orol*, sa v osemdesiatych a deväťdesiatych rokoch 19. storočia obnovil literárny a kultúrny život v Turčianskom sv. Martine (obnovené vydávanie *Slovenských pohľadov*), v Trnave založenie *Spolku sv. Vojtecha*, začiatok vydávania *Katolíckych novín*, *Literárnych listov*, Osvaldovej *Kazateľne* a pod.

I na základe tejto stručnej sumarizácie je potrebné akceptovať, že historické pozadie našej kultúry vychádza priamo z kresťanstva, čo vytvára neodlučiteľnosť prepojenia národného cítěnia, kultúry a viery. Viera a národ sa stali dvojviediným identickým pojmom, pretože „*cyrilo-metodskú tradíciu skutočne možno označiť za ideovú os slovenských kultúrnych – duchovných dejín, ktorú jednoducho nemožno z nich vytiahnuť a poprieť*“⁵. Z doteraz uvedeného možno vyzdvihnúť, odhliadnuc od dejín staršej slovenskej literatúry, kde je cyrilo-metodský vklad priam v „kôstke“ diania, práve jeho vedomú renesanciu a význam v rozhodujúcom čase konca 18. storočia, kde sa formovali novodobé európske národy, a medzi nimi i národ slovenský, a to práve na ideovej kresťansko-kultúrnej cyrilo-metodskej platforme. Veď Juraj Fándly v historicko-oslavnej kázni o svätých slovenských apoštoloch Cyrilovi a Metodovi nie nadarmo napísal, že „*náš slavný národ mnoho sto rokov svatu jediňe spasitedlnu katolíckú víru silno verí, silno zachováva*“. A v tomto spektre je zaujímavý i pohľad významných osobností českej katolíckej moderny Karla Dostála Lutínova, Sigismunda Bouška a Xavera Dvořáka, ktorí sa na prelome 19. a 20. storočia v časopise *Nový život* (8/1903) prihlásili k cyrilo-metodskej tradícii slovami: „*Svatí Cyril a Metoděj byli katolíckými modernisty své doby.*“

Samotné jadro európskej, kresťanskej a konfesionalne katolíckej literatúry vzniká vo Francúzsku a Anglicku, kde sa utvára kánon žánrov, autorov (Paul Claudel, Francis James, Jacques Maritain, Georges Bernanos, François Mauriac, John Ruskin, Pre-Raphaelite Brotherhood, Gilbert Keith Chesterton, Hilaire Bellow, Ewelyn Waugh, Graham Greene, Gertruda von le Fort, Rainer Maria Rilke a i.) a diel, ktoré autori i literárne skupiny ostatných národov prijímajú, napodobňujú a pretvárajú. „*Tak se děje v literatuře české, jakož i v dalších literaturách regionu – rakouské, slovenské, slovinské či polské. Země střední Evropy představují tedy vzhledem k anglicko-francouzskému centru jakousi periferii, jakousi zpožděnou paralelu. Literární katolicismus střední Evropy nese nepřehlédnutelné společné rysy: relativně dlouhé přežívání tradiční, lidové, masové, poutní a devocionální zbožnosti (,pietas austriaca‘); významný podíl literárně činných kněží na národním obrození u národů s potlačenou či vůbec neexistující historickou státností; postupně se vyostřující konflikt mezi liberální a ,klerikální‘ větví národních hnutí; ale i konflikt uvnitř katolíckých milieu mezi konzervativními moralisty a ,modernisty.*“⁶ Veď napokon i vo vývinovej štruktúre slovenskej literatúry zohralo dôležitú úlohu pôsobenie fenoménu s názvom *slovenská katolícka moderna*. Daná skupina

⁴ HVIŠČ, Jozef et al. *Biele miesta v slovenskej literatúre*. Bratislava 1991, s. 43-49.

⁵ FORDINÁLOVÁ, Eva. *Tajomné pramene v nás*. Bratislava 2013, s. 52.

⁶ PUTNA, Martin. Katolicizmus v modernej maďarskej literatúre aneb Nejen dědictví svatého Štěpána. In SZÉMAN, Róbert Kiss – KOLMANOVÁ, Simona (eds.). *Němá nauka stromů o spáse*. Praha 2014, s. 8.

sa začala formovať v 30. rokoch 20. storočia a hoci sa kapitola ich „skupinovej existencie“ formálne uzavrela rokom 1948, keď sa začína „*polstoročná nadvláda marxistickej ideológie v našej literárnej vede*“⁷, neakceptujúc v plnej miere celú nábožensko-kresťanskú sféru nášho národného, spoločenského, kultúrneho i literárneho života, čím katolícka moderna stráca aj „punc“ oficiálnosti a výsadného postavenia, mnohí jej členovia – či už v domácom exile alebo v emigrácii – zostali verní jej poetologickým a tematickým východiskám, na ktoré nadväzuje i súčasná skupina slovenských katolíckych autorov (Jozef Tóth, Teodor Križka, Michal Chuda, Teofil Klas, Pavol Korba, Ján Maršálek, Katarína Džunková či Eva Fordinálová).

Symbiózu umenia slova, hudby a obrazu možno demonštrovať v rámci reflektovania cyrilo-metodských motívov v slovenskej literatúre 20. a 21. storočia u vybraných autorov, tvoriacich v danom časovom horizonte.

Najskôr však treba pripomenúť, že práve v čase vrcholiacich osláv 1150. výročia príchodu svätých Konštantína-Cyrila a jeho brata Metoda na územie dnešného Slovenska sa dostala do rúk čitateľov skvostne pripravená výberová antológia diel s názvom *Svätý Cyril a svätý Metod v slovenskej literatúre* (Nitra 2012), ktorú zostavila dvojica popredných slovenských literárnych vedcov – Peter Liba a Silvia Lauková. Keďže jej cieľom je ponúknuť súčasnému príjemcovi texty z oblasti všetkých troch literárnych druhov a ich žánrov, zostavovatelia sa rozhodli rozdeliť ju na štyri časti: *Svätý Cyril a svätý Metod očami súčasníkov*, *Svätý Cyril a svätý Metod vo veršoch*, *Svätý Cyril a svätý Metod v prozaickej tvorbe* a napokon *Svätý Cyril a svätý Metod v dramatickom spracovaní*. Za jeden z hlavných dôvodov, prečo vôbec takáto výberová antológia vznikla, však ja osobne nepovažujem len samotné významné jubileum, ale najmä potrebu sprítomniť v dnešnej dobe súčasnému človeku tradíciu diela, ktoré, ako uvádzajú zostavovatelia antológie v slove na úvod, prešlo „*hranicami časov a stalo sa súčasťou nás samých, našej kultúry, nášho myslenia, našej literatúry*“⁸. S rovnakým úmyslom zostavila spomenutá dvojica literárnych vedcov i druhú výberovú antológiu *Medzi trvaním a dejinami (Cyril a Metod v slovenskej literatúre)* (Nitra: UKF, 2013), ktorá je „*určená predovšetkým učiteľom a ich žiakom, aby sa prostredníctvom literárnych textov hlbšie oboznámili s duchovným poslanstvom cyrilo-metodskej tradície. V našej predstave dominovali čitatelia mladšej generácie, takej, ktorá čítanie nepovažuje za jednorazovú zábavu, ale za životnú kultúrnu potrebu.*“⁹

Ak teda na počiatku všetkého stojí skutočne Slovo – Logos, ako píše evanjelista Ján, tak na začiatku slovenskej literatúry stojí Predslov – Proglas, básnický plod lásky Konštantína-Filozofa, utkaný zo 110 veršov, chválospev písmen a Slova, prostredníctvom ktorých mohol do reči predkov dnešných Slovákov preložiť evanjelium, najdôležitejšiu časť Svätého písma. Viliam Turčány, jeden z popredných slovenských spisovateľov duchovno-kresťanskej literatúry, sa o Proglase vyjadril, že „*kompozícia, čiže umelecká stavba Proglasu, je súmerateľná s najdokonalejšími básnickými skladbami sveta*“¹⁰. Pri výklade viacerých aspektov Proglasu poukázal Turčány aj na „*hádankovitý*“ piaty verš „*To v našom siedmom tisícročí stalo sa*“, datujúci preklad evanjelia i vznik básne. „*Podľa byzantského letopočtu sa totiž od stvorenia sveta po narodenie Krista rátať 5 508 rokov; ak pripočítame k tomu 863 rokov (príchod sv. Cyrila a Metoda k nám), dostaneme 6 371 rokov, čiže siedme tisícročie.*“¹¹ Za zmienku stojí i samotná hlaholská symbolika. Veď práve písmeno „S“ má v hlaholike význam „SLOVA“, pričom v grafickom znázornení má hore kruh, ako symbol Božej nekonečnosti, z ktorého

⁷ PAŠTEKA, Július. *Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny*. Bratislava 2002, s. 11.

⁸ LIBA, Peter – LAUKOVÁ, Silvia. *Svätý Cyril a svätý Metod v slovenskej literatúre*. Nitra 2012, s. 7.

⁹ LIBA, Peter – LAUKOVÁ, Silvia. *Medzi trvaním a dejinami (Cyril a Metod v slovenskej literatúre)*. Nitra 2013, s. 8.

¹⁰ TURČÁNY, Viliam. O Proglase. In FISCHEROVÁ, Anna (ed.). *Proglas*. Bratislava 2004, s. 49.

¹¹ TURČÁNY, O Proglase, s. 49.

nadol vyrastá trojuholník, symbol Svätej Trojice. Taktiež písmeno „A“ je v hlaholike graficky znázornené ako kríž, v kresťanstve symbol utrpenia a ukrižovania Ježiša Krista, teda vykupiteľská obeť vteleného LOGOS-a – SLOVA za všetkých ľudí.

Ak sa však pozrieme na poéziu Viliama Turčányho, konkrétne na básne zo zbierky *Rada a dar* (1995), zistíme, že je nielen kvalitným interpretátorom Konštantínovho Proglasu, ale to Slovo, ktoré táto veľbáseň detailne prezentuje, motivuje i jeho samotného k tvorbe veršov, v ktorých cez *Sen Konštantínov* chváli Sofiu (Múdrosť), ktorá ho vedie „*k Spasiteľovi / a Božej Rodičke i so mnou vravíš: AVE! / Zo snov mi snuješ osnovy / obrazov mravnej obnovy, / čo vedú z brudných hrúd až k hviezdám na výšave. / A s láskou maliar po maliarovi / zobrazí SLOVO v mojom ľudskom zjave, / ktoré svoj ľud i so mnou osloví.*“¹² Cez tieto verše deklaruje Konštantín svoje rozhodnutie a s ním i sám básnik, že berie na seba podobný údel ako Boží Syn, ktorý zvestoval SLOVO v sebe samom. Práve Konštantín so svojím bratom Metodom i so svojimi učeníkmi vyorali brázdou do slovanskej, a tým i do slovenskej literatúry a kultúry. Premostením tejto významnej udalosti do dnešnej doby 21. storočia zvestuje, a tak sprítomňuje, Viliam Turčány i ďalší básnici svojou tvorbou obraz o duchovno-kultúrnom a umeleckom pôsobení cyrilo-metodskej misie, prinášajúc originálny pohľad na solúnskych bratov cez prizmu vlastnej umeleckej reflexie. Veď ako uvádza Teodor Križka aj „*po viac ako tisícročí možno cítiť zimomriavky na tele, keď si predstavíme údiv, s akým asi počúvali evanjelium vtedajší súčasníci a priami svedkovia cyrilo-metodskej misie a začínali široko chápať skutočné významy Dobrej zvesti. Bola pre nich nielenže dobrou správou o zmysle ľudskej námahy a spásneho vyústenia života, ale poukazovala na hlbší pozemský zmysel ich samých a ich kultúrneho dedičstva, ponúkala im nadosobnú, integrálnu a integrujúcu ideu, ukazovala im priamu cestu, ako sa nestratiť v neodvratných premenách dejín, naopak, ako sa začleniť do rozbehnutých civilizačných prúdov a nerozplynúť sa v ich horúcej magme. Hoci kresťanstvo už poznali niekoľko storočí, ako dokazujú archeologické nálezy z Bojnej, dokonca už v 5. storočí, a dá sa predpokladať i skôr, jazyková bariéra ho nemohla uspôsobiť ako všeobecne dostupnú hodnotu, a preto až teraz, po transkripcii do reči zrozumiteľnej v širokých nárečových vrstvách spoločnosti, sa doň preporodili naplno, cítiac príbuzenstvo s Božím zákonom, ktorý sa mohol premietnuť aj do organizácie ich spoločenského diania.*“¹³ A tak i ďalšia báseň od Viliama Turčányho s názvom *Neprestajná znelka* zaznieva ako blahorečenie, že jeho národ si vybral, rovnako ako Konštantín, „*z milióna žien / najmilšiu Múdrosť / ... // že k Slovanom, kde večné Tatry stoja, / kde zo Slova má národ meno mien, // priniesla si ty spásu preň: / preň, v ňom je sladká domovina tvoja. / Pred slovom muža bol tu teda sen.*“¹⁴

Odkaz cyrilo-metodskej tradície možno v našej literatúre reflektovať i v poézii ďalších autorov 20. a 21. storočia. Dôkazom je nielen tvorba Viliama Turčányho, ale aj – spomeniem aspoň niektorých – Rudolfa Dilonga, Jána Harantu, Janka Silana, Mikuláša Šprinca, Gorazda Zvonického, Jozefa Tótha, Teofila Klasa, Michala Chudu, Teodora Križku, Evy Fordinálovej a mnohých ďalších.

Ján Haranta – jeden z popredných predstaviteľov medzivojnovej slovenskej katolíckej moderny – v básnickej zbierke *Klienti* (1944), prosí vo vojnovom čase solúnskych bratov o ochranu svojho národa: „*Za to, že vy ste, Bratia, svorne s nami / na pút sa dali cestou dejinami / jak síly prúd, čo prameň dopraje. // I teraz, hľadte, ako náhlime sa / na ceste viery slávnej pre nebesá / krok vložť v teplé vaše kročaje. // Hej, bojí sa z nás mnohý pohliadnuť / na vašu tvár, čo pravoverná bola. / No tu je, rastie, kvitne metropola / po vás jak zdravý matky Cirkvi úd. // A jeden povedie ju (Bože,*

¹² TURČÁNY, Viliam. *Rada a dar*. Bratislava 1995, s. 95.

¹³ KRIŽKA, Teodor. *Lebo sú bez kníh nahé všetky národy alebo nedajú sa písať slová na vodu*. Čadca 2012, s. 43.

¹⁴ TURČÁNY, *Rada a dar*, s. 96.

daj!) / ako Ty, Metod, verný Konštantínov / brat. Prídu časy dobrých Vašich synov / a dcér a vlastou rozhostí sa raj.¹⁵

O niekoľko rokov neskôr, a to v súvislosti už s inými zložitými spoločensko-politickými okolnosťami, spomína ďalší predstaviteľ slovenskej katolíckej moderny Mikuláš Šprinc svätých vierozvestov Cyrila a Metoda vo svojej *Modlitbe za slovenský národ* (1952), v ktorej prosí aj svätých pustovníkov Svorada a Benedikta za národ, ktorý musel opustiť, za svoj domov, ktorému komunistický politický režim berie vieru, zasiatu do srdc benediktínskymi misionármi a upevňovanú i zveladenú sv. Cyrilom a Metodom. Pretože práve táto viera vyviedla slovanský – i slovenský – ľud „z tmy pohanstva na Večným svetlom ožiarené končiare kresťanstva; viera, ktorá ho ako milovaná matka priviedla za ruku medzi kresťanské a kultúrne národy Európy a sveta“¹⁶. A kto bol za tento stav spoločnosti vinný? Mikuláš Šprinc mal v odpovedi na uvedenú otázku jasno: „Cudzí vládari a zúrivi apoštolovia Marxa a Stalina krmia tento ľud nenávisťou miesto chleba a napájajú ho jeho vlastnou krvou. Jeho slávnú kresťanskú minulosť ničia všetkými prostriedkami strachu a hrôzy, štátnej moci a koncentrákov. Surovo vytrhujú každý jazyk chváliaci úprimne Krista, svätých vierozvestov Cyrila a Metoda; chváliaci aj vás, svätí naši pustovníci.“¹⁷

Mikuláš Šprinc spoločne s ďalšími exulantmi, ktorých prichýlil americký kontinent, Rudolfom Dilongom, Jánom Okáľom a Karolom Strmeňom, v roku 1971 vydal zbierku básní s názvom *Odkaz*, venovanú k šesťdesiatke slovenského maliara, grafika a sochára Jozefa G. Cincika. Okrem toho, že sa na obálke nachádza montáž výsostne slovenských znakov z veľkomoravského obdobia a slovenskej spinky, spojených s erbom slovenského exulantského časopisu *Most*, založeného v Clevelande roku 1954, možno v zbierke vzhliadnuť básne, ktoré priamo svedčia o neustálom živíni cyrilo-metodskej tradície, ktorú básnici vnímali aj v úzkej prepojenosti s vlastným osudom, pretože museli opustiť svoju vlasť, hoci sa vo veľkej miere podieľali na jej národnom a kultúrnom obrodení v medzivojnovom období. I preto v básni Rudolfa Dilonga s názvom *Dedovizeň* zaznievajú nasledovné verše: „STRÁŽIL SI dedo atlas svoj, / bo sused zlý je, / drak spáry zadieral / do našej Panónie. // Kto doma bol, dal pozor na záhon, / na trávy, na ostrovy, / nespratný panovačník / bol by nás cical z krvi. // Nie medveď vládol na holiach, / pastieri boli pánmi, / a synovia ich pod Devínom / bili sa s Markománmi. // JEDEN BOL z mojich predkov / pohanským bohom, / na miske páčil trávy, / ani ho nebolela / hlava od slávy. // Keď dym šiel z obety, / nebolo vidno duchov zlých, / len tváre ulakané / a zatajený dych. // Potom Boh poslal / byzantských bratov, / klakol si dedo, dal nás / pokrstiť vodou svätou.“¹⁸

Kontinuitu „včerajšieho a zajtrajšieho dňa“ medzi zmienými básnikmi katolíckej moderny a súčasnou generáciou básnikov-katolíkov udržuje 91-ročný gréckokatolícky kňaz, básnik a mysliteľ svetových rozmerov Mons. Jozef Tóth, ktorého komunistický režim taktiež nešetřil. Cez internovanie v táboroch PTP v zložitých 50. rokoch 20. storočia až po pôsobenie v katakombálnej gréckokatolíckej cirkvi do obdobia slobody, neustále tvoril rozsahom i kvalitou mimoriadne dielo, ktoré sa dočkalo oficiálneho súborného vydania až v roku 2010, keď ho básnik Teodor Križka vydal v dvoch častiach ako *Dielo Poézia* a *Dielo Próza*. A práve v súbornom poetickom diele sa nachádza i zbierka básní s názvom *Piesne zo Solúna*¹⁹, v ktorej okrem iného zaznievajú oslavné tóny na počesť vierozvestov Konštantína-Cyrila a Metoda. Celá zbierka je vlastne venovaná byzantským bratom, ktorí vrhli „Slovo našim otcom / nie do hlíny, / lež do duše“, a vďaka ktorým sa i Slováci stali „občanmi vesmírnymi, / občanmi / Božieho štátu“. I Tóth reflektuje cyrilo-metodský

¹⁵ HARANTA, Ján. *Klienti*. Martin 1944, s. 16-17.

¹⁶ ŠPRINC, Mikuláš. *Za lásku sa neplatí*. Martin 2002, s. 151.

¹⁷ ŠPRINC, *Za lásku sa neplatí*, s. 152.

¹⁸ DILONG, Rudolf et al. *Odkaz*. Hamilton 1971, s. 15-16.

¹⁹ TÓTH, Jozef. *Dielo Poézia*. Bratislava 2010, s. 309-382.

odkaz a podstatu misie vierozvestov v kontexte zložitej spoločensko-politickej situácie vo svojej vlasti po roku 1948, pričom v tomto zmysle uzatvára i básnickú zbierku (báseň *Te Deum svätých Cyrila a Metoda*): „Ach, ty požehnaná zem, / zem zaslúbenia, / zo skál, čo iba hluchो stáli, / a z národov, / čo naprieč vandrovali / a ako sviece zhasínali, / sa stala hora Premenenia, / na ktorej sme s Majstrom spolu boli. / Zostúpili sme z dejín Nenávratna, / stačili na to dvaja apoštoli. / Minulo sa zlato / a striebro dávnych kráľov / a vojská spia v urnách popolom. / Ďalej než zbraňou / dôjdeš so Slovom, / ktoré sa telom stalo / a s nami a v nás / v medzirieči prebývalo / jak v prvej fáze v Edene. // A stali sme sa novým Adamom / a novou Evou, / navrátil sa stratený raj / a horia Božie plamene. A tak sme zostali, / potomci Izraela / z hrnčiarskej hliny uhnetení / na hore Premenení, / kým sláva veľkých zotlela. // Ach, ty požehnaná zem, / zem zaslúbenia, / na kameň chleby / žreci už nepremenia. / Na úpäti týchto skál / spievame bratia s bratmi – / tí, čo mali zomrieť, / a žijú – / chválu chvál!“²⁰

V kontexte súčasnej slovenskej literatúry 21. storočia taktiež nachádzame v zbierke Michala Chuda s názvom *Som s tebou v Slove* (2010) – v súvislosti s cyrilo-metodskou tradíciou – celú sériu motívov, symbolov či dokonca v grafickom prevedení zbierky umeleckú výpoveď básnického slova dotvárajúce reliéfy (plastika vystupujúca z plochy) akademického sochára Antona Gábrika taktiež s cyrilo-metodskou tematikou, ktoré postupne vyjadrujú údel ich životnej misie a pôsobenie na Veľkej Morave. A keďže Michal Chuda prepája vo svojej tvorbe kresťanské s národným, pričom dejinnosť a národnú identitu kontinuálne sprítomňuje v súčasnosti, výsledkom toho sú verše ako *Sme tu* („*Sme tu už od Cyrila, od Metoda, / dali nám jazyk, no aj vieru v kríž! / Ohňom sme šli, no prijala nás voda. / Láskou nám, Pane, srdcia otvoríš.*“²¹), *Slovenské slovo* („*I šli sme za ním. V stopách Cyrila, / ved' s ním nás viedla berla Metodova. / Tak sa na krídlach slovienského slova / dobrá zvesť, brat môj, ticho šírila. // (...) // Slovenské slovo, čisté, zvonivé! / Aj zvony zmlkli – zaznel jeho hlahol.*“²²) či *V znamení dvojkríža*, ktoré vznikli i v súvislosti s vymenovaním biskupa Jána Sokola dňa 26. 7. 1989 za arcibiskupa-metropolitu Slovenskej cirkevnej provincie slovanským pápežom Jánom Pavlom II.: „*Znova sme ako na úsvite, / keď svätí bratia rozohnali mraky, / priniesli slnko Slova / pod veľkomoravské nebo – / ako sa zaskvel dvojramenný kríž / v ich rukách žehnajúcich / užasnutých Slovienov.*“²³

Napokon spomeniem ešte básne od spisovateľa a šéfredaktora dvojtýždenníka Kultúra Teodora Križku, ktorý vníma cyrilo-metodskú tradíciu v podobnom duchu ako Michal Chuda, teda cez prizmu duchovno-kresťanskej a národnej identity, pričom ju tematicky stvárnil nielen v tvorbe pre dospelého prijemcu, ako napr. v básni *Svätý Gorazd* zo zbierky *Rosa z pavučín* („*Ty si prvý / svätý z krvi / našich predkov. // Tebou Cyril / ďalej šíril / Písmo – s námietskou, // že je svätá / každá veta / zo slovenských úst, // čo si v nebi / na svoj chlebič / našla rodnú prst.*“²⁴), ale i v tvorbe určenej primárne detskému percipientovi, ako napr. v zbierke *Pošepkala vložka nehu do oblôčka* (*Zimné listy Lenke*): „*Veky píše verše, / čoraz úchvatnejšie. / Slepí nevidíme, / ako na hladine / čajka rozvírila / písmo od Cyrila.*“ // *Košeli sto prepoť, / buď však ako Metod. / Každý musí dorásť / k nemu ako Gorazd. // Ako na to, poraď, / svätý Boží – Svorad! / Prichádza mi na um / ešte Kliment, Naum.*“²⁵

Snáď by bolo vhodné nakoniec ešte upriamiť pozornosť – hoci nejde o básnickú tvorbu, ale literárnu vedu, ktorá ju pozorne reflektuje – na tri pozoruhodné publikácie, ktoré však práve

²⁰ TÓTH, *Dielo Poézia*, s. 381-382.

²¹ CHUDA, Michal. *Som s Tebou v Slove*. Bratislava 2010, s. 73.

²² CHUDA, *Som s Tebou*, s. 74.

²³ CHUDA, *Som s Tebou*, s. 71.

²⁴ KRIŽKA, Teodor. *Rosa z pavučín*. Bratislava 2011, s. 41.

²⁵ KRIŽKA, Teodor. *Pošepkala vložka nehu do oblôčka. Zimné listy Lenke*. Bratislava 2001, s. 59-60.

s cyrilo-metodskou tradíciou veľmi úzko súvisia. Prvou z nich je monografia *Tajomné pramene v nás*, ktorú vydalo Literárne informačné centrum v roku 2013. Jej autorkou je literárna historička, poetka a univerzitná profesorka Eva Fordinálová, ktorá v nej predstavuje našu vlastnú národnú literárnu históriu v polyfónii tej svetovej, a to cez prizmu esejistického štýlu, čím publikácia nadobúda rozmer veľmi zaujímavého čítania. Nazerá do zrkadla dejín kultúrnosti a pobáda k tomu, aby sme sa konečne nebáli uzrieť vlastnú tvár, zdeformovanú predstavou „*cudzích zrkadiel*“, a spoznali tak skutočné tajomné pramene v nás. Jej výzvou je motto z úvodu publikácie, prevzaté z almanachu Zora: „*Národ, ktorý sa neopúšťa, nebýva opustený.*“²⁶ K nemu zároveň dodáva, že ak budeme hľadať v sebe, nájdeme sa vo svete. Tajomné pramene v nás sú tak o odhaľovaní toho, čo udržalo pri živote povedomie národnej svojbytnosti Slovákov, o našej národnej duchovnej kultúre, ktorá sústavne pretrváva už viac ako tisíc rokov a aj o potrebe rehistorizácie literárneho výskumu, založenej na prebádaní „genetického kódu“ národnej literatúry a jej osobitného prínosu do celosvetového umeleckého fondu. Od historického pozadia našej kultúry – podanej skutočne živým jazykom, atraktívnym pre všetky generácie čitateľov (veď za zmienku stojí Fordinálovej chápanie územia dnešného Slovenska ako v histórii najdôležitejšej križovatky európskych obchodných ciest, ktoré boli v podstate „*stredovekou internetovou sieťou*“) – cez aspekt budovania základného vlasteneckého povedomia, vychádzajú z cyrilo-metodskej tradície. Eva Fordinálová tiež zdôrazňuje fakt, že obaja solúnski bratia prišli do vyspelého prostredia usporiadaného stredo európskeho štátu.

Následne publikácie Evy Fordinálovej *Otec a syn národa (Vzťah Jána Hollého a Ľudovíta Štúra)*, ktorá vyšla v roku 2015 i Martiny Zajíčkovéj *Čas a priestor v eposoch Jána Hollého* (2015), analyzujú v istom interpretačnom rámci Hollého diela, vychádzajúce práve z cyrilo-metodskej tradície. Kým Fordinálovú zaujíma hlavne Hollého ohromujúci epos *Svatopluk*, Martina Zajíčková najmä cez optiku literárnej kritiky hodnotí trojicu významných eposov Jána Hollého – *Svatopluk*, *Cirillo-Metodiada* a *Sláv*. Konkrétne *Cirillo-Metodiadu* považuje za viac duchovný ako národný epos, pretože z hľadiska topografickej a časopriestorovej roviny napomáha rozvinutiu motívu putovania a cez tematiku šírenia kresťanstva na Veľkej Morave (christianizačná misia Konštantína a Metoda) zdôrazňuje najmä duchovné ciele. Cez ne naplňa význam motívu bratstva (bratstvo vo viere, pokrvné bratstvo, bratstvo medzi Čechmi a Slovákami, bratská súdržnosť Slovákov) i apokalyptických vízií s kumuláciou výjavov posledného súdu. V epose *Sláv* si všíma využitie funkčnosti paralelného stvárnenia viacerých kozmologických systémov, ktoré sú obsiahnuté i v iných Hollého dielach. Zdôraznením topografického priestoru sa Zajíčková snaží identifikovať autorove odkazy na etnickú starobylosť Slovákov, poukazuje na implicitné stváranie mytologického ponímania sveta bez tematizovania (slovansko-slovenský panteón pohanských božstiev) a aj na boj Slovákov a Čudov cez prizmu boja božstiev oboch národov (vystavaný na kontraste duchovno vs. materiálne), pričom víťazstvo Tatrancov nad protivníkom „*pre nich neznamená zisk územia ani materiálny blahobyť, znamená výlučne uchovanie slobody ako duchovnej hodnoty a plodov vlastnej práce na území, ktoré po stáročia obývajú a zveľadujú*“²⁷. Vyzdvihuje tak hodnotovú a kultúrnu vyspelosť Slovákov, pretože ide o národ, ktorý si musí neustále brániť národnú svojbytnosť pri zrážkach s rozdielnymi kultúrami. A napokon v poslednom interpretovanom epose *Svatopluk*, ktorý Zajíčková považuje za najvýznamnejší, analyzuje motív putovania a Božieho sprevádzania na ceste k slobode. Kresťanská religiozita sa tu snúbi s prebratými anticými formami a s dobovou národnou ideológiou, čo malo za následok zapôsobíť na sebavedomie Slovákov v období národno-obrodzovacích procesov.

²⁶ FORDINÁLOVÁ, *Tajomné pramene*, s. 5.

²⁷ ZAJÍČKOVÁ, Martina. *Čas a priestor v eposoch Jána Hollého*. Nitra 2015, s. 101.

Danú štúdiu by som rád ukončil záverečnými slovami Teodora Križku, ktorý vo svojom príspevku na konferencii s názvom *V ústrety výročiu Cyrila a Metoda*, konanej 12. októbra 2012 v Dome kultúry v Čadci, uviedol nasledovné: „K 1150. výročiu príchodu svätých vierozvestov k našim predkom Slovenská národná knižnica vydáva prvý preklad Proglasu do macedónčiny v interpretácii Stojana Lekoského. Je to dar Macedónsku, živé gesto vďaky, že tento kraj kedysi prichýlil vyhnaných žiakov sv. Cyrila a Metoda. Živé prúdenie Ducha, viery a kultúry tak pokračuje nielen v nás, ale aj medzi zdanlivo vzdialenými kultúrami a národmi. Dnešná doba pripomína mnoho z čias spred 1150 rokov. Odtlačme si preto slová evanjelia i slová Proglasu ako trojlístky týchto kostolov do svojich myslí a sŕdc. Ruský lingvista Oleg Nikolajevič Trubačov (1930 – 2002), výrazná osobnosť ruskej a svetovej slavistiky, podľa očitých svedkov roku 1993 pri svojej návšteve Devína vyslovil myšlienku: **„Odtiaľto vzišlo svetlo pre všetkých Slovanov“** a na znak úcty pobožkal devínsku zem.“²⁸

SUMMARY: STS. CYRIL AND METHODIUS IN SLOVAK POETRY OF THE 20TH AND 21ST CENTURY. Christianity has been the first and fundamental pillar of the European identity. Since it was the universal religion in the early Middle Ages, it supported the establishment of the centrally organized communities and government departments. The article is attempting to clarify and present the cultural and literary legacy of the Central Europe. It does so in response to the 1150th anniversary of the arrival of the Thessalonian apostles of Christianity and patrons of Europe – Sts. Constantine-Cyril and St. Methodius to Great Moravia. In this context, it refers to the formation of the Christian, Catholic confessional literature produced in the 20th and 21st century, following a similarly profiled literary groups in Western and Central Europe and Slovak authors such as Rudolf Dilong, Ján Haranta, Janko Silan, Mikuláš Šprinc, Gorazd Zvonický, Jozef Tóth, Teofil Klas, Michal Chuda, Teodor Križka, Eva Fordinálová, etc. They have reflected the message of the Christian mission of the Thessalonian apostles – brothers Sts. Constantine-Cyril and St. Methodius in Great Moravia in their works.

PhDr. Ján Gallik, PhD.
Constantine the Philosopher University in Nitra
Faculty of Central European Studies
Institute of Languages and Cultures of Central Europe
Dražovská 4
949 74 Nitra
Slovakia
jgallik@ukf.sk

²⁸ KRIŽKA, *Lebo sú bez kníh*, s. 47.